

นวัตกรรมการสื่อสารชุมชนเพื่อเสริมสร้างศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา ชุมชนอำเภอลำลูก จังหวัดจันทบุรี

นิสากร ยินดีจันทร์

คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี อำเภอมะนัง จังหวัดจันทบุรี 22000

E-mail : nisakorn.y@rbru.ac.th

ติดต่อผู้เขียนบทความ นิสากร ยินดีจันทร์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี อำเภอมะนัง จังหวัดจันทบุรี 22000

E-mail : nisakorn.y@rbru.ac.th

วันที่รับบทความ: 13 กรกฎาคม 2563 วันที่แก้ไขบทความ: 25 พฤศจิกายน 2563 วันที่ตอบรับบทความ: 16 มกราคม 2565

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ เพื่อประเมินสถานะพื้นฐานชุมชนและแนวทางการนวัตกรรมการสื่อสารชุมชนเพื่อเสริมสร้างศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน **วิธีการวิจัย** ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในกลุ่มตัวอย่างจากผู้ให้ข้อมูลจากภาครัฐ/องค์กรส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการชุมชน ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวและการสังเกตการณ์ของผู้วิจัย **ผลการวิจัย** ปัจจุบันการสื่อสารในส่วนของชุมชนมีการสื่อสารแบบผสมผสานระหว่างสื่อดั้งเดิมกับสื่อใหม่ รูปแบบของสื่อใหม่ คือ สื่อสารมวลชน สื่อออนไลน์และสื่อเฉพาะกิจ ส่วนนักท่องเที่ยวเปลี่ยนบริบทจากผู้รับสารเป็นผู้ส่งสาร มีการสื่อสารเรื่องราว แบ่งปันประสบการณ์การท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้ชุมชนทั้งสองกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก **นัยทางทฤษฎี/นโยบาย** การใช้สื่อใหม่ สามารถนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนโดยการผสมผสานกับการสื่อสารรูปแบบดั้งเดิม

คำสำคัญ: นวัตกรรมการสื่อสาร การเสริมสร้างศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

Community communication innovation for enhancing eco-tourism potential : A case study of communities in Khlung district, Chantaburi province

Nisakorn Yindeechan

Faculty of Mass Communication, Ramphibarni Rajaphat University, Amphur Muang, Chantaburi, 22000

E-mail : nisakorn.y@rbru.ac.th

Correspondence concerning this article should be addressed to **Nisakorn Yindeechan**, Faculty of Mass Communication, Ramphibarni Rajaphat University, Amphur Muang, Chantaburi, 22000

E-mail : nisakorn.y@rbru.ac.th

Received date: July 13, 2020 Revised date: November 25, 2020 Accepted date: January 16, 2022

Abstract

PURPOSES: To evaluate basic conditions and to enhance the capacity of community eco-tourism. **METHODS:** The research adopted qualitative research methodology which collected data by in-depth interview of key informants from public sector/local organization, community operators, community leaders, villagers and tourists as well as observation by the researcher. **RESULTS:** At present, communication in the communities took place through the press and new media in various channels. Visitors changed from recipients to messengers, communicated the stories, and shared experiences through social media. The communities became a popular tourist attraction in the field of eco-tourism. **THEORY/POLICY IMPLICATIONS:** New media can be used to enhance the community's eco-tourism potential by integrating with traditional forms of communication.

Keywords: Innovative communication, potential enhancement, eco-tourism.

บทนำ

การท่องเที่ยว นับเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของประเทศ ไทย โดยในปี พ.ศ. 2559 รายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทยคิดเป็นร้อยละ 9 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศทั้งหมด นอกจากนี้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทำให้เกิดการสร้างอาชีพ การจ้างงาน การพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่ง และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตามการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวยังอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม เช่น ปัญหาการทำลายทัศนียภาพ ปัญหามลภาวะสภาพทางสังคม เช่น ปัญหาค่าครองชีพ รวมทั้งวิถีชีวิตของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวให้เสื่อมโทรมลง ทำให้การจัดการแหล่งท่องเที่ยวมักประสบปัญหาที่สวนทางกันอยู่เสมอระหว่างการรักษาอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสังคมกับการพัฒนา

ความไม่สมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาดังกล่าว จึงได้ก่อให้เกิดรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ขึ้น เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นเพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าต่อการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนในท้องถิ่น (Chuchart, 2011)

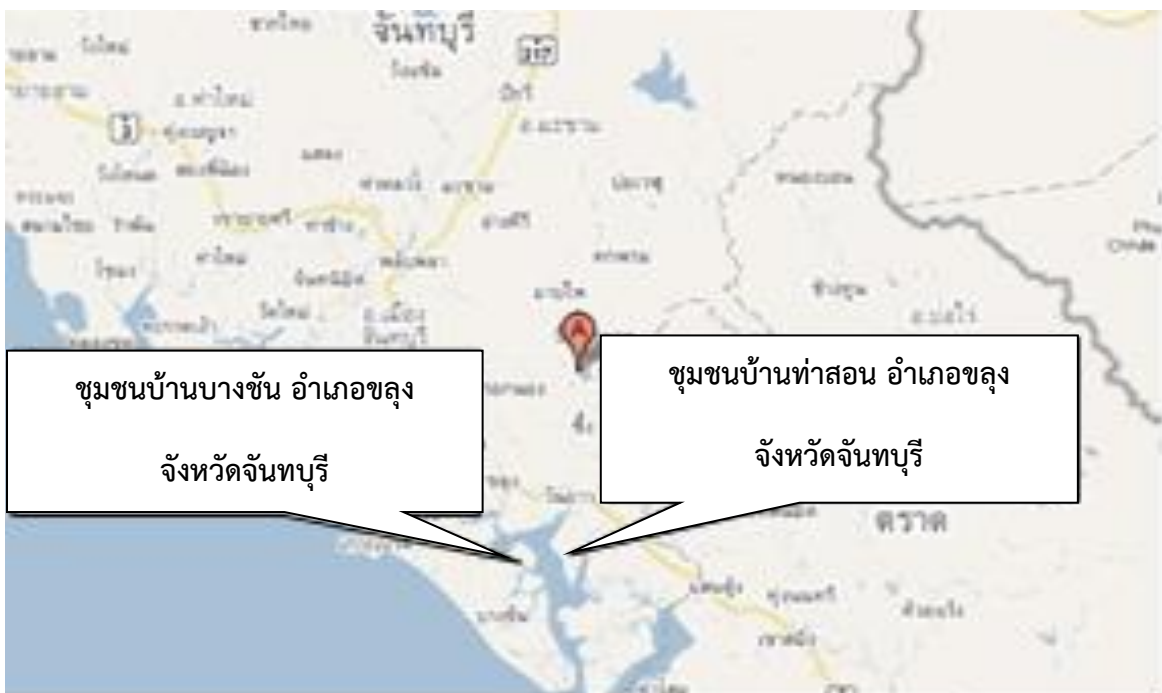
ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่สนับสนุนความสำเร็จของการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ คือการสื่อสารชุมชน ซึ่งเป็นการสื่อสารที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายของคนในชุมชนในการสร้างความตระหนักให้กับคนในชุมชนโดยรวมและเป็นศูนย์กลางประสานส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ งานพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเป็นงานส่วนรวมที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้งชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสื่อสารในระดับต่าง ๆ รวมทั้งการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างชุมชน การสร้างเอกลักษณ์และจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวให้กับชุมชน การสื่อสารประสานงาน และขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานอื่น ๆ ตลอดจนจนถึงการสื่อสารผ่านสื่อสมัยใหม่ต่าง ๆ เช่น สื่อมวลชน สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อออนไลน์ประเภทต่าง ๆ ที่ถือว่าเป็นนวัตกรรมการสื่อสาร เพื่อสื่อสารข้อมูลให้บุคคลในชุมชน ตลอดจนคนภายนอกชุมชนให้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับชุมชน ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชน (ฐิตยาภรณ์, 2553)

นวัตกรรมการสื่อสารถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อยกระดับศักยภาพของบุคคลองค์กร สิ่งแวดล้อม รวมถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ โดยนวัตกรรมการสื่อสารถูกใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทำให้เกิดสิ่งใหม่ที่มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจทั้งในเรื่องกระบวนการผลิตและ

รูปแบบผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ ๆ นวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารสามารถตอบสนองนักท่องเที่ยวในการนำมาใช้ในการค้นหาสิ่งต่าง ๆ ที่ เป็นความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและบริการต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจหาสถานที่ท่องเที่ยว ที่พัก อาหาร ในการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว (แป้นสุข, 2555)

ชุมชนบ้านท่าสอนกับชุมชนบ้านบางชัน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี เป็นชุมชนที่มีความน่าสนใจเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงเพราะอยู่ในพื้นที่ป่าชายเลนริมแม่น้ำแฉะ ชุมชนบ้านท่า

สอนอยู่บริเวณฝั่งขวาของแม่น้ำแฉะและชุมชนบ้านบางชันตั้งอยู่บริเวณฝั่งซ้าย พื้นที่ตั้งของชุมชนเป็นป่าชายเลนขนาดใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยสำคัญของสัตว์น้ำและสัตว์ป่าอื่น ๆ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าว ก่อให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ มีทัศนียภาพที่สวยงามจึงน่าจะมีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นักท่องเที่ยวสนใจเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว (องค์การบริหารส่วนตำบลบางชัน, 2561)

ภาพที่ 1 พื้นที่ที่ทำการศึกษา (องค์การบริหารส่วนตำบลบางชัน, 2561)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อประเมินสถานะพื้นฐานชุมชนบ้านท่าสอนกับชุมชนบ้านบางชัน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี

2. เพื่อศึกษาแนวทางการนำนวัตกรรม การสื่อสารชุมชนเพื่อเสริมสร้างศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านท่าสอนกับชุมชนบ้านบางชัน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี

วิธีการวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ด้วยวิธีเจาะจง (Purposive sampling) โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วยผู้แทนภาครัฐ/องค์กรส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการชุมชนชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว ร่วมกับการลงพื้นที่สังเกตการณ์ ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนเพื่อสร้างสายสัมพันธ์ พูดคุยสอบถามพร้อมบันทึกเทป ทำให้ได้ข้อมูลที่ต้องการศึกษาโดยการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นข้อสรุปในแต่ละประเด็นเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์และปัญหานำวิจัย และนำเสนอข้อมูลในแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

แนวความคิดทางทฤษฎี

นวัตกรรมการสื่อสาร เป็นแนวความคิดใหม่ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการภายใต้ความรู้ ประสบการณ์และความเชี่ยวชาญ ที่นำมาสู่การปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดผลงานใหม่ ๆ ที่มีคุณภาพ สามารถนำไปใช้ได้จริง มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงกว่าเดิม ช่วยในการลดต้นทุนเพิ่มผลกำไร และเกิดประโยชน์ต่อชีวิต สังคม และเศรษฐกิจมากขึ้นเช่นในกระบวนการสื่อสารแบบใหม่ที่ต้องมีลักษณะของความผันแปรอย่างไม่หยุดนิ่ง นวัตกรรมมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน เพื่อเอาชนะคู่แข่ง เป็นการแข่งขันที่แตกต่างที่ดีกว่าซึ่งในตลาดการค้าเสรี นักท่องเที่ยวสามารถเลือกใช้บริการจากใครก็ได้ ดังนั้นปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวมองเห็นถึงคุณค่าและประโยชน์ที่เหนือกว่าคู่แข่ง เช่น นวัตกรรมการสื่อสารชุมชนเพื่อเสริมสร้างศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิง

นิเวศซึ่งเป็นแนวคิดใหม่ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงกว่าเดิม เกิดประโยชน์ต่อชุมชนมากขึ้น

การสื่อสารชุมชนเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถมีปฏิริยาโต้ตอบกันอยู่ตลอดเวลาทั้งในลักษณะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ทำให้สถานะของผู้ส่งสารและผู้รับสารไม่ตายตัวแต่จะมีการผลิตเปลี่ยนบทบาทอยู่ตลอดเวลาทิศทางการไหลของข่าวสารจะเป็นไปอย่างจำกัด คือมีการไหลจากเจ้าหน้าที่รัฐไปสู่ประชาชนเท่านั้น แต่การสื่อสารชุมชนนั้นการหลั่งไหลของข่าวสารจะมีทิศทางที่หลากหลาย มาจากทุกทิศทุกทางทั้งจากบนลงล่าง (top-down) และจากล่างสู่บน (bottom-up) รวมทั้งแบบแนวนอน ดังนั้นข่าวสารจึงอาจจะไหลจากแหล่งต่าง ๆ ไปสู่ประชาชน เช่น จากสื่อมวลชนไปสู่ผู้รับสารในชุมชนในเวลาเดียวกันประชาชนอาจจะส่งข่าวสารขึ้นไปยังเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือมีการแลกเปลี่ยนติดต่อส่งข่าวสารระหว่างกลุ่มประชาชนด้วยกันเรียกว่า การสร้างเครือข่ายชุมชนเป็นการศึกษาดูงานจากกลุ่มประชาชนด้วยกันเองซึ่งทิศทางการไหลของข่าวสารนอกจากจะใช้มิติเรื่องทิศทางเป็นเกณฑ์พิจารณาแล้ว ยังมีเกณฑ์เรื่องขอบเขตของชุมชนเป็นตัวแบ่งเป็นขอบเขตในชุมชนและขอบเขตภายนอกชุมชน จากเกณฑ์นี้ทำให้มองเห็นทิศทางการไหลของข่าวสารใน 3 ทิศทาง ได้แก่ การไหลของข่าวสารจากสื่อภายนอกเข้ามาสู่ชุมชน การใช้สื่อเพื่อส่งสารเรื่องราวของชุมชนออกไปยังบุคคลภายนอก และการใช้การสื่อสารเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชนกันเองเพื่อช่วยยกระดับความตระหนักเกี่ยวกับความ

ต้องการและการแสดงออกซึ่งความเป็นตัวของ
ตัวเองของชุมชน

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมี
การกระจายรายได้ไปสู่คนในท้องถิ่นให้ได้รับ
ผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการ
ท่องเที่ยวโดยเปิดโอกาสให้เข้ามาช่วยในการ
ให้บริการทางการท่องเที่ยว เช่น ที่พัก อาหาร สิ่ง
อำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมทั้งการเป็น
ภาคีเครือข่ายท้องถิ่นด้วย องค์ประกอบของการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมีพื้นฐานอยู่บน
ธรรมชาติวัฒนธรรมและชุมชน มีการจัดการที่
ยั่งยืน คำนึงถึงสังคมวัฒนธรรม ให้ความรู้แก่น
นักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น ต้องได้รับ
ผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วม ที่สำคัญที่สุดคือ
นักท่องเที่ยวต้องมีความพึงพอใจ

Chandra (2003) กล่าวว่า การ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ด้านพื้นที่ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ
ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวสภาพแวดล้อม
ธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นรวมถึงแหล่ง
วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ
ระบบนิเวศของชุมชน

2. ด้านการจัดการการอนุรักษ์ทรัพยากร
สิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษและ
ควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต
ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสร้างเป็นการ
ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เกิดการท่องเที่ยวที่มีความ
รับผิดชอบ

3. ด้านกิจกรรมเป็นการท่องเที่ยวที่มี
กระบวนการเรียนรู้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม
และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่ม
ความรู้ประสบการณ์ความประทับใจสร้างความ

ตระหนักปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องให้กับ
นักท่องเที่ยวและมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยว

4. ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตาม
กฎหมาย ข้อบังคับ และนโยบายในการจัดการ
ท่องเที่ยวของชุมชน ได้รับผลตอบแทนเพื่อ
กลับมาอนุรักษ์ สภาพแวดล้อมของแหล่ง
ท่องเที่ยว และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมี
คุณภาพ

การสื่อสารจึงเป็นเครื่องมือที่ทำหน้าที่
ประสานส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เมื่อจำนวน
ประชากรที่เพิ่มสูงขึ้น รูปแบบของการสื่อสารจึง
มีความซับซ้อนมากขึ้น และการเรียนรู้ของมนุษย์
ที่ได้สร้างเทคโนโลยีอันทันสมัย ก่อให้เกิดการ
สื่อสารในรูปแบบใหม่ มีความเข้ากันได้กับคนใน
สังคม และมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในส่วนของ
การท่องเที่ยวชุมชนบ้านท่าสอนกับบ้านบางชัน
ปัจจุบันนักท่องเที่ยวเปลี่ยนจากผู้รับสารกลายมา
เป็นผู้ส่งสาร โดยใช้ช่องทางการสื่อสารคือสื่อใหม่
เช่น ไลน์ เฟสบุ๊ก หรือเว็บไซต์ต่าง ๆ ในการ
แบ่งปันและบอกเล่าเรื่องราว ประสบการณ์การ
ท่องเที่ยวเกี่ยวกับกิจกรรม วิถีชีวิตชุมชนและ
ความประทับใจด้านพื้นที่ ทรัพยากรธรรมชาติที่
สวยงามของแหล่งท่องเที่ยว อาหารทะเลสด
รสชาติดี บริการอาหารและเครื่องดื่มแบบไม่
จำกัดปริมาณ การบริหารจัดการ การท่องเที่ยว
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว
การให้การต้อนรับ การบริการที่เป็นมิตร ผ่านสื่อ
ออนไลน์จนทำให้การท่องเที่ยวชุมชนมีชื่อเสียง
เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวที่นิยมเดินทาง
ท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากขึ้น

ผลการวิจัย

ชุมชนบ้านท่าสอนกับชุมชนบ้านบางชัน
หรือเดิมเรียกว่า "บ้านโรงไม้" ภายหลัง

เปลี่ยนเป็น “หมู่บ้านไร้แผ่นดิน” เป็นชุมชนที่มีความเป็นมายาวนานประมาณ 135 ปีมาแล้ว โดยเริ่มมาตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2410 มีชาวจีนที่เดินทางอพยพเข้ามาในไทย ทำการค้าขายติดต่อไปถึงกรุงเทพฯ เมื่อผ่านมาถึงจันทบุรีได้นำเรือมาหลบลมในบริเวณลุ่มน้ำเวฬุ และเห็นว่าเป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทะเล มีสัตว์น้ำมากมาย จึงได้ทำการประมง จนกลายเป็นอาชีพ

ในส่วน of ชุมชนบ้านท่าสอนเป็นศูนย์การเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนลุ่มน้ำเวฬุ โดยกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เป็นพื้นที่ป่าชายเลนขนาดใหญ่ขยายผลจากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีความอุดมสมบูรณ์ของป่า สัตว์น้ำ และสัตว์ป่าอื่น ๆ นอกจากนี้ยังเป็นป่าที่ช่วยชะลอความแรงของลม และกระแสน้ำ ช่วยอนุบาลพันธุ์สัตว์น้ำนานาชนิด และเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์อีกหลายชนิด เช่น นก และแมลงต่าง ๆ ภายในลุ่มน้ำแห่งนี้ยังมีวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวประมงพื้นบ้านที่สืบทอดกันมานับร้อยปี บริเวณนี้จึงเป็นพื้นที่ที่มีความสมดุลในการอยู่ร่วมกันของระบบนิเวศ ทั้งคน สัตว์ และป่า

ลักษณะที่ตั้งบ้านเรือนทั้งสองชุมชนอยู่ในเขตลุ่มน้ำ แม่น้ำเวฬุไหลผ่าน สองฝั่งแม่น้ำเป็นพื้นที่ป่าชายเลนขนาดใหญ่ มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ บรรยากาศดี จุดเด่นของกิจกรรมท่องเที่ยวคือมีทะเลแหวก เป็นหนึ่งในปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีความสวยงามแปลกตา พาล่องแพชมเหยี่ยวแดง หิงห้อย เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ อาหารทะเลสด รสชาติอร่อย และราคาไม่แพง

ข้อมูลด้านการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชน พบว่าผู้นำชุมชนคือนายสนั่น แก้วขาว นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางชัน เป็นผู้ริเริ่มการจัดการท่องเที่ยวของ

ชุมชนบ้านท่าสอนกับชุมชนบ้านบางชันเริ่มจากการทำแพท่องเที่ยว โดยไปกู้เงิน ธกส. นักท่องเที่ยวคือเพื่อนสนิทที่ทำงานในเครือข่ายองค์กรส่วนท้องถิ่น คนรู้จักและญาติสนิท มาใช้บริการท่องเที่ยวแล้วเกิดความประทับใจเลยบอกต่อ “ปากต่อปาก” เมื่อนักท่องเที่ยวมากขึ้นจึงชักชวนชาวบ้านมาทำเรื่องการท่องเที่ยวจนถึงทุกวันนี้

การสื่อสารชุมชนในการเสริมสร้างศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ผู้นำชุมชนถือได้ว่าเป็นสื่อบุคคลที่มีความสำคัญและเป็นผู้นำทางความคิด (Opinion Leader) ที่มีบทบาทอย่างมากในการเป็นผู้คิดริเริ่มแนวทางเพื่อพัฒนาและอนุรักษ์ชุมชนจากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าการสื่อสารของชุมชนที่มีส่วนสนับสนุนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของชุมชนนั้นอาจแบ่งได้เป็นสามส่วนหลักได้แก่ รูปแบบการสื่อสารภายในเครือข่าย รูปแบบการสื่อสารระหว่างเครือข่ายกับนักท่องเที่ยวและการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

1. รูปแบบการสื่อสารภายในเครือข่าย

รูปแบบการสื่อสารภายในเครือข่ายสามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

1) รูปแบบการสื่อสารทางเดียวภายในเครือข่ายพบว่า ปรากฏอยู่น้อยมาก มีเพียงการสื่อสารด้านกฎหมาย กฎข้อบังคับ นโยบายต่าง ๆ จากภาครัฐ รวมถึงป้ายประชาสัมพันธ์แพท่องเที่ยวและโฮมสเตย์ที่ผู้ประกอบการชุมชนจัดทำขึ้นเอง

2) รูปแบบการสื่อสารสองทางอย่างเป็นทางการภายในเครือข่ายพบว่า หน่วยงานภาครัฐคือเทศบาลตำบลบางชันมีการประชุมนัดหมายอย่างเป็นทางการ เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับนโยบายการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านท่าสอนกับชุมชนบ้านบางชัน ซึ่งรูปแบบของ

การสื่อสารจะใช้จดหมายเชิญประชุมที่มีลาย
ลักษณ์อักษรเชิญประชุม และผู้มีอำนาจลงนาม
อย่างชัดเจน

3) รูปแบบการสื่อสารสองทางอย่างไม่เป็น
ทางการภายในเครือข่าย ได้แก่ การติดต่อสื่อสาร
กันระหว่างเทศบาลตำบลบางชันเป็นการพูดคุย
นอกรอบเพื่อชี้แจงข้อมูลต่าง ๆ การติดต่อนัด
หมายด้วยโทรศัพท์ซึ่งอาศัยความสนิทสนมส่วนตัว
ด้านการคอยเป็นหูเป็นตาในการรักษา
ทรัพยากรธรรมชาติ และการกำหนดกฎเกณฑ์ การ
พูดคุยตักเตือนคนที่กระทำผิด ซึ่งจากการ
สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยพบว่า การ
พูดคุยแลกเปลี่ยนแนวความคิดและการแก้ปัญหา
ระหว่างองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและ
ชาวบ้านมีความเป็นกันเอง การช่วยเหลือกัน การ
คิดและวางแผนร่วมกัน ทำให้เห็นถึงการมีส่วนร่วม
ของทุกคนในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

4) รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
ภายในเครือข่าย ในการจัดการท่องเที่ยว กิจกรรม
ท่องเที่ยว หรือประชุมแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน การ
ประสานเครือข่ายความร่วมมือในชุมชนเพื่อให้
ความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ นายก
เทศบาลตำบลบางชันและทุกภาคส่วนในชุมชนเข้า
มามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การคิด การ
วางแผนการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีความ
รับผิดชอบ ได้รับผลประโยชน์อย่างทั่วถึง

2. รูปแบบการสื่อสารระหว่างเครือข่ายกับ นักท่องเที่ยว

รูปแบบการสื่อสารระหว่างเครือข่ายกับ
นักท่องเที่ยวที่ปรากฏสามารถแบ่งออกเป็น 3
รูปแบบ คือ

1) รูปแบบการสื่อสารทางเดียว ส่วนใหญ่
จะเป็นลักษณะการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลการ

ท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว
กิจกรรมท่องเที่ยว ขององค์การบริหารส่วนตำบล
บางชัน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและในส่วน
ของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากผู้รับเป็นผู้ส่งสาร
ผ่านสื่อเว็บไซต์ ส่วนชุมชนจะเป็นแผ่นพับ
โปสเตอร์ และป้าย เป็นต้น ในส่วนของสื่อมวลชน
คือการนำเสนอข้อมูลผ่านรายการโทรทัศน์ไปยัง
กลุ่มนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไป

2) รูปแบบการสื่อสารสองทางระหว่าง
เครือข่ายกับนักท่องเที่ยว ปรากฏในรูปแบบการ
พูดคุยกับนักท่องเที่ยวทั้งในเรื่องการอนุรักษ์และ
การประชาสัมพันธ์ เช่น นักท่องเที่ยวมีการ
สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและบริการ
โดยผ่านทางโทรศัพท์ และทางสื่อออนไลน์ และยังมี
เรื่องของการพูดคุยถึงประเด็นการขอความ
ร่วมมือ และมีการแนะนำให้นักท่องเที่ยวในเรื่อง
การจัดการขยะ เรื่องการรักษาทรัพยากร รวมทั้ง
การให้ข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจนอย่างเช่น
ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนบ้านท่าสอน
กับชุมชนบ้านบางชัน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี
และสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ

3) รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
ระหว่างเครือข่ายกับนักท่องเที่ยว จากการสังเกต
แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัย ผลการวิจัยพบว่า การ
สื่อสารแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวกับ
เครือข่ายส่วนใหญ่จะปรากฏในรูปแบบกิจกรรม
การท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว
รวมถึงการมีส่วนร่วมในการดูแล รักษา
ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ กิจกรรมด้าน
วิถีชีวิตของชุมชนบ้านท่าสอนกับชุมชนบ้านบางชัน
อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี

3. การสื่อสารเพื่อเสริมสร้างศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

การสื่อสารสามารถแบ่งตามสาระออกเป็น 4 ด้าน คือ

1) ด้านพื้นที่/ลักษณะทางกายภาพ ได้มีการรณรงค์ให้ชาวบ้านในพื้นที่ร่วมกันอนุรักษ์ดูแลรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนบ้านท่าสอนกับชุมชนบ้านบางชัน ให้พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติให้เสื่อมโทรม

2) ด้านการจัดการ ได้แก่ การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ เช่น การจัดการขยะของเน่าเสีย และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต เพื่อสร้างเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ

3) ด้านกิจกรรม ได้แก่ การแนะนำเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ ป่าชายเลน และปลูกป่า พาเที่ยวหมู่บ้านไร่แผ่นดิน ไหว้พระ ชมวิถีชีวิตชุมชนและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากอาหารทะเล กิจกรรมล่องแพชมธรรมชาติ ดูเหยี่ยวแดงทะเลแหวก รับประทานอาหารทะเลสดแบบบุฟเฟต์โดยไม่จำกัดปริมาณ พร้อมคาราโอเกะ

4) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน การบอกเล่าประวัติความเป็นมาของชุมชน เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว การให้การต้อนรับ การบริการที่เป็นมิตร เช่น ชาวบ้านที่มีเรือหางยาวจะคอยบริการรับส่งนักท่องเที่ยว หรือการเช่าเรือเพื่อพาชมความสวยงามของสองฝั่งแม่น้ำเวฬุ มีการดัดแปลงบ้านมาเป็นโฮมสเตย์สำหรับรองรับนักท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมในการดูแลอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว

สื่อ/ช่องทางการสื่อสารที่ใช้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวมีทั้งสื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจและสื่ออินเทอร์เน็ต

อภิปรายผล

รูปแบบการสื่อสารชุมชนเพื่อการเสริมสร้างศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน มีรูปแบบการสื่อสาร 2 รูปแบบคือรูปแบบการสื่อสารภายในเครือข่ายและรูปแบบการสื่อสารระหว่างเครือข่ายกับนักท่องเที่ยวโดยอภิปรายผลได้ดังนี้

รูปแบบการสื่อสารภายในเครือข่ายมีการติดต่อสื่อสารระหว่างภาครัฐผู้นำชุมชนผู้ประกอบการชุมชนและชาวบ้านสามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบคือรูปแบบการสื่อสารทางเดียว รูปแบบการสื่อสารสองทางอย่างเป็นทางการ รูปแบบการสื่อสารสองทางอย่างไม่เป็นทางการ และรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนด้านรูปแบบการสื่อสารภายในเครือข่าย พบว่ามีรูปแบบการสื่อสารสองทางทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการที่นำไปใช้ในการเสริมสร้างศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวค่อนข้างมีประสิทธิภาพเนื่องจากมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและมีการบริหารจัดการในประเด็นต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนซึ่งสอดคล้องกับ แป้นสุข (2555) ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวนับแต่การก่อตั้ง การดำเนินการ การประสานงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยวรวมถึงการกำหนดแผนการจัดการและกฎระเบียบการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการดูแลและบริการนักท่องเที่ยวรวมทั้งการแก้ปัญหาแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาหรือบริหารจัดการต้องอาศัยการ

สื่อสารเป็นสำคัญ โดยเฉพาะผู้นำชุมชนถือเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญมาก เนื่องจากเป็นสื่อที่มีศักยภาพในการโน้มน้าวใจให้ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารได้อย่างดี สื่อที่ใช้มีหลากหลาย ซึ่งเป็นสื่อผสมระหว่างสื่อดั้งเดิมกับสื่อใหม่ สอดคล้องกับ ฐิตียาภรณ์ (2553) พบว่า การสื่อสารของชุมชนมีบทบาทสำคัญในการสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ธรรมชาติและตอกย้ำการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เป็นผลมาจากการใช้สื่อบุคคลที่มีประสิทธิภาพในการสื่อสารระดับต่าง ๆ และการใช้รูปแบบการสื่อสารที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

รูปแบบการสื่อสารระหว่างเครือข่ายกับนักท่องเที่ยวสามารถอธิบายได้ว่าสื่อที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างเครือข่ายกับนักท่องเที่ยวมีทั้งสื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่ออินเทอร์เน็ต และสื่อเฉพาะกิจ โดยรูปแบบการสื่อสารที่ปรากฏสามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบคือรูปแบบการสื่อสารทางเดียว รูปแบบการสื่อสารสองทาง และรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมซึ่งการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของนักท่องเที่ยวด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมท่องเที่ยวมีการสื่อสารลักษณะผสมผสานระหว่างสื่อดั้งเดิมกับสื่อใหม่ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศของชุมชนบ้านท่าสอนกับชุมชนบ้านบางชันสอดคล้องกับ บัวบางพลู (2559) ที่กล่าวว่า การสงวนรักษาพื้นที่ ควบคุมดูแลทรัพยากรในระบบนิเวศให้คงสภาพไว้โดยทรัพยากรการท่องเที่ยว มีความจำเป็นต้องได้รับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วยเพื่อสามารถเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้นานที่สุด ส่วนนวัตกรรมการสื่อสารที่ชักนำให้มาท่องเที่ยว คือสื่อบุคคลด้านเพื่อนร่วมงานและเพื่อนสนิท เป็นลักษณะปากต่อปาก

การแบ่งปันประสบการณ์ท่องเที่ยวผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต ช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ เช่น Facebook, Weblog, Page โดยสลับจากผู้รับสารเป็นผู้ส่งสารสอดคล้องกับ เย็นจะบก (2552) ที่พบว่าสื่อที่เหมาะสมเพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ เว็บไซต์ และป้ายโฆษณา โดยมีต้นทุนของพื้นที่ ได้แก่ วิถีชีวิตของชาวบ้านบริเวณป่าชายเลน รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ และยังสอดคล้องกับ สุทธิวรเศรษฐ์ (2557) ที่ระบุว่าการบริหารงานที่เป็นความร่วมมือกันระหว่างเจ้าของตลาด ผู้ค้าในตลาด ผู้นำชุมชนและพระ นำมาสู่เอกลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญเรียมที่สร้างเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว และสร้างกระแสความสนใจในการมาท่องเที่ยวด้วยการทำการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการบอกต่อในสื่อสังคมออนไลน์ช่วยขยายเนื้อหาออกไปในพื้นที่สื่อมวลชนอื่น ๆ ที่นำมาสู่การมาท่องเที่ยว และท่องเที่ยวซ้ำ เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดจันทบุรีที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนท้องถิ่นสามารถนำผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริม พัฒนาการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว เพื่อยกระดับคุณภาพในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดศักยภาพ และสร้างความพร้อมต่อการรองรับนโยบายในการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน การสร้างภาคีเครือข่ายระดับชุมชนโดยหน่วยงานที่

เกี่ยวข้องกับภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร และช่วยในการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ และให้โอกาสชุมชนท่องเที่ยว รวมถึงชาวบ้านได้ มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้วย นวัตกรรมสื่อต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทักษะการ นำเสนอศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน ยังให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย

ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารของชุมชนเพื่อเสริมสร้างศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอื่น ๆ ที่มีรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่แตกต่าง เพื่อนำมาเปรียบเทียบหาแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นให้เกิดความโดดเด่น

และสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารมากขึ้น โดยมีการศึกษาปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการสื่อสารของชุมชน ให้ตื่นตัวต่อการแสวงหาความรู้จากภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับชุมชนท้องถิ่น และสังคมภายนอก รวมถึงนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ มีการพัฒนาความรู้ ความสามารถศักยภาพในการผลิตสื่อของชุมชนเอง เป็นการสื่อสารเชิงรุก เพื่อให้ชุมชนกำหนดรูปแบบและเนื้อหาในการสื่อสารไปยังผู้รับสารหรือนักท่องเที่ยวได้เอง และการประเมินศักยภาพตนเองอย่างสม่ำเสมอ อันจะส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

References

- Bang Chan Subdistrict Administration Organization. (2561). *Bang Chan Subdistrict*. <http://www.bangchan.go.th/> Search
- Buabangplu, P. (25 5 9). *Development of teaching and learning management system through higher education network system* [Unpublished master's thesis]. Srinakharinwirot University.
- Chandra, S. (2003). *Ecotourism and sustainable development*. Rajat Publications.
- Chuchart, C. (2011). *Tourism industry*. Lanna Printing.
- Pangsuk, A. (2555). *Comparative study of tourism industry development in Surat Thani and Nakhon Si Thammarat Provinces* [Unpublished master's thesis]. Krirk University.
- Suthiworaset, J. (2557). *Communication for promoting tourism in the floating market in the sustainable central basin* [Unpublished research report]. National Institute of Development Administration.
- Thitiyaporn, P. (2553). *Sustainable tourism community communication: A case study of Khlong Lat Mayom floating market* [Unpublished research report]. Thammasat University.